

Majú sa slovenské domácnosti lepšie?

Branislav Karmažin, Michal Doliak
Národná banka Slovenska

Z pohľadu ekonomiky „mať sa lepšie“ znamená, že si domácnosti môžu dovoliť viac míňať, resp. môžu si reálne dovoliť viac nakúpiť. Je to však relatívny pojem. Našu súčasnú situáciu musíme vždy porovnať s minulosťou alebo so svojím okolím. Zvykne sa hovoriť, ako „život“ zdražiel v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. Často počuť, ako ceny rastú a že sú u nás ceny vyššie ako napríklad vo vyspelom Nemecku. Lenže rast cien treba dať do súvislosti s našou konvergenciou k vyspelejším krajinám, ako aj s rastom a konvergenciou príjmov. Štandardne sa úroveň porovnáva k priemeru EÚ. Aby sme teda vedeli odpovedať na otázku položenú v názve príspevku, je potrebné zistiť, kde sa Slovensko v tejto kategórii posunulo v čase, ako aj v porovnaní so susednými štátmi.

RAST CENOVEJ ÚROVNE PRED KRÍZOU A SPOMALENIE DOBIEHANIA PO KRÍZE

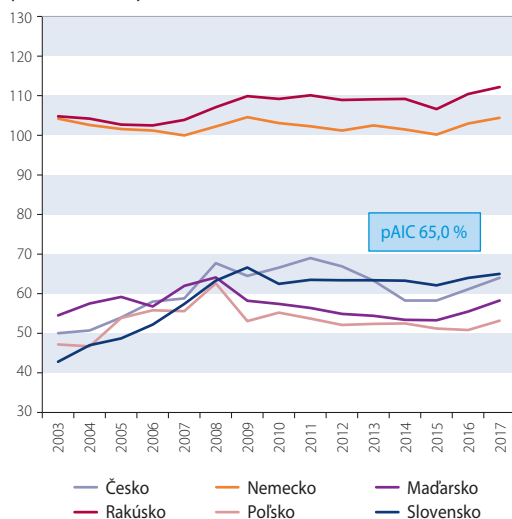
Na základe porovnania cenovej hladiny porovnateľného koša skutočnej individuálnej spotreby (AIC) na Slovensku v roku 2003 (rok pred vstupom do EÚ) a cenovej hladiny v roku 2017 vyplýva, že sa zvýšila o 22 percentuálnych bodov (graf 2), z úrovne takmer 43 % z priemeru 28 krajín EÚ na 65 % v roku 2017. Po finančnej kríze došlo k stagnácii v konvergencii cenovej hladiny, ale v posledných dvoch rokoch sa konvergencia opäť zrýchliła (graf 1).

Pri pohľade na jednotlivé zložky je možné identifikovať, že cenová hladina výrazne narástla v porovnaní s EÚ 28 v skupine vzdelávanie, ale aj v oblasti reštaurácií a hotelov, potravín a rekreácie a kultúry, no znížila sa v oblasti pôšt a telekomunikácií. Najvyššiu cenovú úroveň v roku 2017 dosahujú tovary a služby v skupine odevy a obuv (102,7 % priemeru EÚ), pošty a telekomunikácie (91,3 %) a potraviny a nealkoholické nápoje (90,8 %). Na druhej strane najnižšiu cenovú úroveň dosahuje Slovensko v skupine bývanie a energie (46,5 %), zdravotníctvo (51,3 %) a vzdelávanie (51,4 %).

Z regionálneho pohľadu ešte nedosahujeme cenovú úroveň Nemecka. Je nižšia najmä v zdravotníctve, v oblasti vzdelávania, nižšie sú ceny bývania a energií, ako aj reštauračných a hotelových služieb. V rámci krajín V4 je cenová hladina skutočnej individuálnej spotreby na Slovensku porovnateľná s hladinou v Česku. Tak ako v prípade Slovenska, aj v ostatných krajinách V4 sú cenové hladiny relatívne skonvergované v prípade obchodovateľných tovarov (napríklad potravín, odevov a obuvi). Málo skonvergované sú ceny zdravotníctva, vzdelania a ceny bývania. V porovnaní s ostatnými krajinami V4 ale dosahuje Slovensko vo väčšine kategórií najvyššie úrovne. Na druhej strane Poľsko dosahuje takmer vo všetkých triedach COICOP

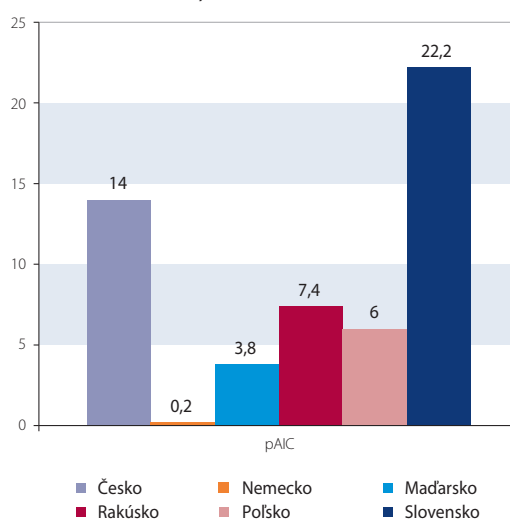
ny a nealkoholické nápoje (90,8 %). Na druhej strane najnižšiu cenovú úroveň dosahuje Slovensko v skupine bývanie a energie (46,5 %), zdravotníctvo (51,3 %) a vzdelávanie (51,4 %). Z regionálneho pohľadu ešte nedosahujeme cenovú úroveň Nemecka. Je nižšia najmä v zdravotníctve, v oblasti vzdelávania, nižšie sú ceny bývania a energií, ako aj reštauračných a hotelových služieb. V rámci krajín V4 je cenová hladina skutočnej individuálnej spotreby na Slovensku porovnateľná s hladinou v Česku. Tak ako v prípade Slovenska, aj v ostatných krajinách V4 sú cenové hladiny relatívne skonvergované v prípade obchodovateľných tovarov (napríklad potravín, odevov a obuvi). Málo skonvergované sú ceny zdravotníctva, vzdelania a ceny bývania. V porovnaní s ostatnými krajinami V4 ale dosahuje Slovensko vo väčšine kategórií najvyššie úrovne. Na druhej strane Poľsko dosahuje takmer vo všetkých triedach COICOP

Graf 1 Vývoj konvergencie cenovej hladiny individuálnej spotreby (pAIC) (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

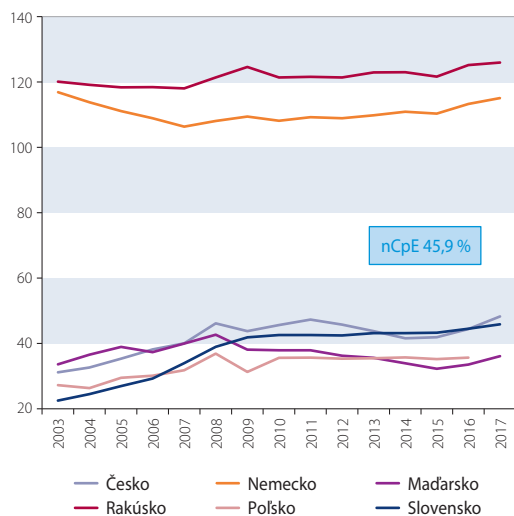
Graf 2 Konvergencia cenovej hladiny individuálnej spotreby od roku 2003 v p. b. (rozdiel medzi rokmi 2017 a 2003)

Zdroj: Eurostat.

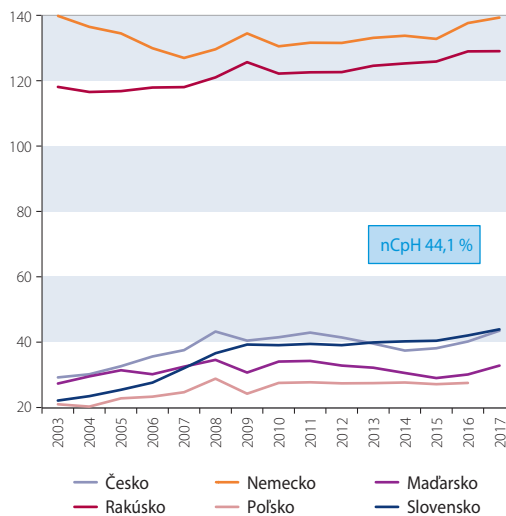

Graf 3 Nominálne kompenzácie (nCpE) na zamestnanca v EUR (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

Graf 4 Nominálne kompenzácie (nCpH) na odpracovanú hodinu v EUR (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

najnižšie úrovne. Slovensko sa v cenách odevov a obuvi približuje k cenám v Nemecku. Zaujímavé je porovnanie s Českou republikou. Celková cenová hladina je v Česku v porovnaní so Slovenskom vyššia viac-menej len vďaka vyššej úrovni cien bývania a cien telekomunikácií. Nízka cenová úroveň potravín v Poľsku je pravdepodobne výsledkom produkčného potenciálu potravinárskeho priemyslu podporeného významnou poľnohospodárskou produkciou. Silná ponuková strana tak pravdepodobne umožňuje vytvárať relatívne nižšiu rovnovážnu cenovú hladinu cien potravín a nealkoholických nápojov v porovnaní s ostatnými krajinami V4. Z časového hľadiska v rámci krajín V4 Slovensko a Poľsko zaznamenali medzi rokmi 2003 a 2017 najdynamickejší proces konvergence

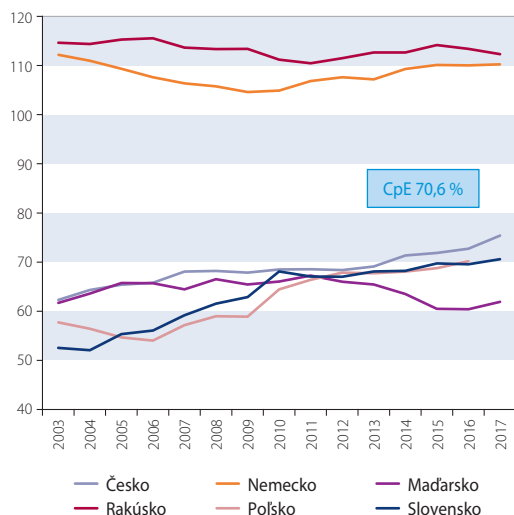
cenových hladín individuálnej spotreby v porovnaní s priemerom krajín EÚ 28. Na druhej strane v Maďarsku úroveň stagnovala, pravdepodobne v dôsledku vplyvu finančnej a dlhovej krízy.

KONVERGENCIA PRÍJMOV AJ V PARITE KÚPNEJ SILY

Pre odpoveď na otázku, či sa majú slovenské domácnosti lepšie, je potrebné pozrieť sa nielen na ceny, ale aj na príjmy a spotrebu domácností.

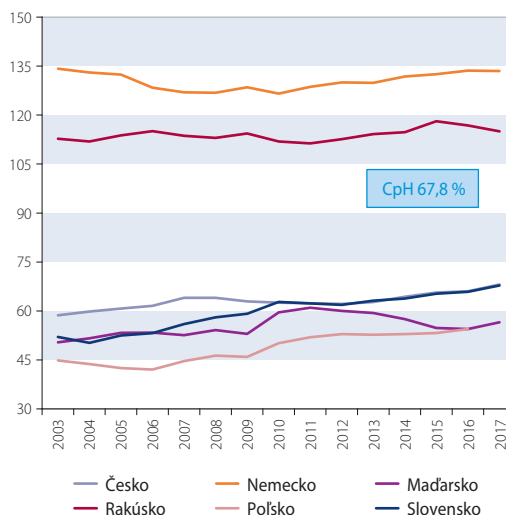
Nominálne kompenzácie na zamestnanca na Slovensku dosahujú približne 46 % priemeru krajín EÚ 28 a sú porovnateľné s ČR (graf 3). Nominálne kompenzácie na hodinu práce na Slovensku sú však nižšie ako nominálne kompenzácie na zamestnanca (graf 4). Z toho vyplýva, že pra-

Graf 5 Kompenzácie (CpE) na zamestnanca v parite kúpnej sily (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

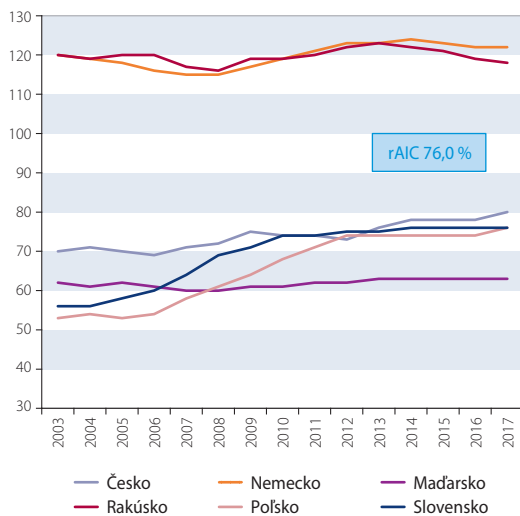
Graf 6 Kompenzácie (CpH) na odpracovanú hodinu v parite kúpnej sily (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

Graf 7 Vývoj konvergenencie reálnej individuálnej spotreby od roku 2003 (EÚ 28 = 100)

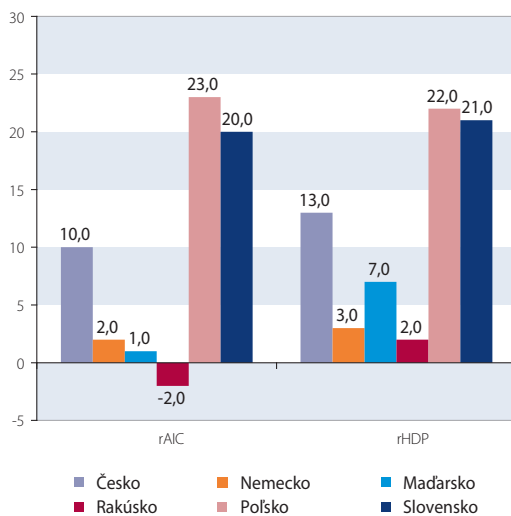

Zdroj: Eurostat.

cujeme v priemere viac hodín ako vo vyspelých krajinách EÚ.

Slovenské platy, resp. náklady práce dosahujú len 46 % úrovne priemeru EÚ 28, čo sa na prvý pohľad javí ako slabá úroveň. Trochu iný je pohľad na vývoj ich dobiehania v čase, keď od roku 2003 sa zvýšili o 26 %, čo bol najvýraznejší rast v porovnaní s krajinami V4. Zároveň sa cenová úroveň na Slovensku zvýšila o 22 percentuálnych bodov, takže naše domácnosti reálne netratiť, ale si dokonca polepšili.

Graf 8 Konvergenca reálnej individuálnej spotreby a HDP od roku 2003 v p. b. (rozdiel medzi rokmi 2017 a 2003)

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Reálna individuálna spotreba na obyvateľa v PKS (rAIC), reálny hrubý domáci produkt na obyvateľa v PKS (rHDP).

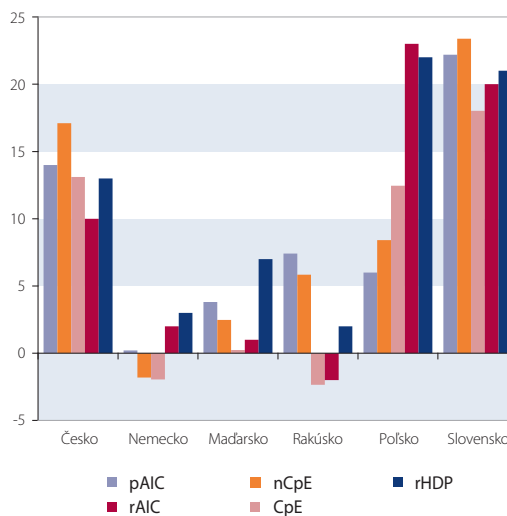
Nízka úroveň miezd v porovnaní s Nemeckom je tak relatívny ukazovateľ, ktorý treba dať do kontextu aj s tým, čo si za naše platy môžeme u nás kúpiť. Ak teda zohľadníme aj cenovú úroveň, nachádzajú sa naše platy už na úrovni 70 % priemeru EÚ, čo nie je zlý údaj (graf 5).

Reálne kompenzácie na odpracovanú hodinu sú skonvergované menej (SR približne 68 % priemeru EÚ) ako kompenzácie na zamestnanca (graf 5 a 6). S vyšším časovým úsilím v porovnaní so západnými štátmi si tak zamestnanec v SR môže dovoliť menšie množstvo statkov a služieb.

RASTÚCE PRÍJMY NÁM DOVOĽUJÚ VIAC MÍŤ A „MAŤ SA LEPŠIE“

Ďalším ukazovateľom na určenie, či sa majú slovenské domácnosti lepšie, je úroveň spotreby. Pri pohľade na vývoj reálnej individuálnej spotreby na obyvateľa v parite kúpnej sily Slovensko v roku 2017 dosiahlo 76 % priemeru krajín EÚ 28 (graf 7) a skonvergovalo od roku 2003 o takmer 20 percentuálnych bodov (graf 8). Približovanie individuálnej spotreby k priemeru EÚ 28 na Slovensku už posledných pár rokov stagnuje, rovnako ako v ostatných krajinách V4 (v Nemecku a v Rakúsku sa dokonca približuje smerom nadol). Súvisí to s dopadom krízy, keď stagnovala aj konvergenca plátov. Z pohľadu vývoja od roku 2003 bol najpriaznivejší pre obyvateľov Poľska. Konvergenca cenovej hladiny bola relatívne nízka v porovnaní s konvergenciou reálnych kompenzácií na zamestnanca. To generovalo aj relatívne vysokú konvergenziu reálnej individuálnej spotreby v parite kúpnej sily (graf 9).

Graf 9 Konvergenca reálnej individuálnej spotreby v parite kúpnej sily od roku 2003 v p. b. (rozdiel medzi rokmi 2017 a 2003)

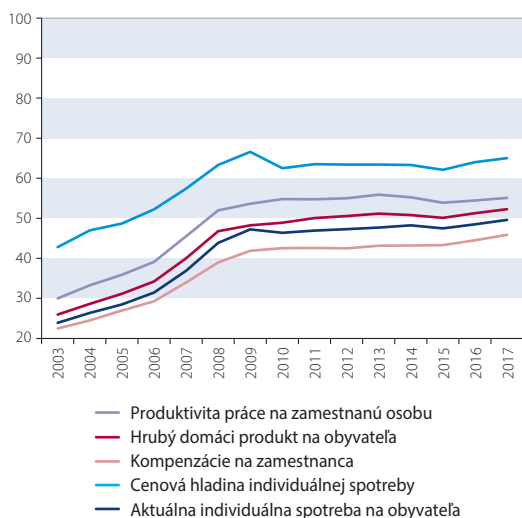

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Cenová hladina skutočnej individuálnej spotreby (pAIC), nominálne kompenzácie na zamestnanca (nCpE), kompenzácie na zamestnanca v PKS (CpE), reálna individuálna spotreba na obyvateľa v PKS (rAIC), reálny hrubý domáci produkt na obyvateľa v PKS (rHDP).

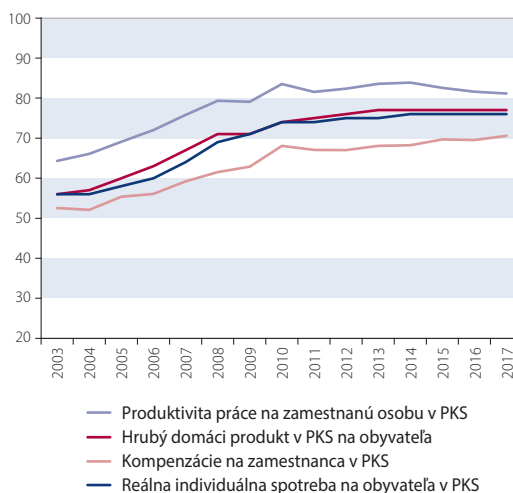

Graf 10 Konvergencia nominálnych veličín od roku 2003 (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

Graf 11 Konvergencia reálnej individuálnej spotreby a HDP v parite kúpnej sily od roku 2003 v p. b. (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

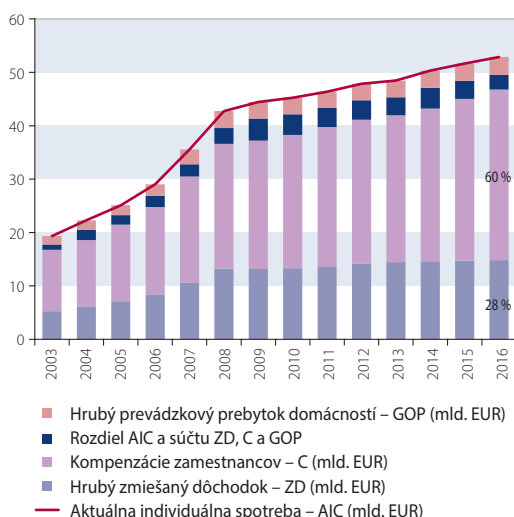
ČO NAZNAČUJÚ OSTATNÉ UKAZOVATELE?

Nastúpený trend konvergencie cenovej hladiny na Slovensku by mal byť podporený predpokladaným pokračujúcim rastom produktivity práce v porovnaní s priemerom krajín EÚ 28. Relatívne rýchlejší rast produktivity práce by mal tlačiť na rast miezd. Rýchlejší rast miezd v sektoroch s rastom produktivity práce (obchodovateľný sektor) by mal tlačiť na rast miezd aj v sektoroch, kde je rast produktivity pomalý (neobchodovateľný sektor – napr. služby). To by zase malo vytvárať cenový tlak, ktorý sa prejaví najmä v dobiehaní cenovej hladiny služieb. Rast miezd je určujúcim faktorom

pre vyššiu spotrebu. Preto je potrebné pozrieť sa na vývoj reálnych kompenzácií na zamestnanca a na hrubé zmiešané dôchodky ako „proxy“ pre vývoj miezd v porovnaní s produktivitou práce a reálnou individuálnou spotrebou.

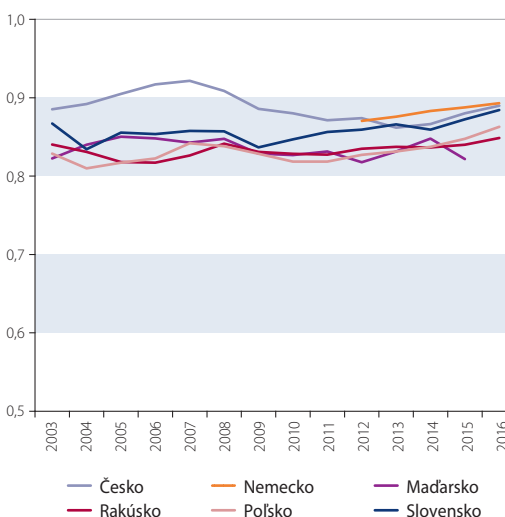
V medzinárodnom porovnaní bolo Slovensko od roku 2010 do roku 2012 úrovňou reálnej individuálnej spotreby v parite kúpnej sily na tom najlepšie z krajín V4 a od roku 2013 je na tom len mierne lepšie Česká republika. Historicky sa slovenské domácnosti od roku 2003 priblížili skutočnej spotrebe českých domácností, ale stále zostávajú za domácnosťami v Rakúsku a Nemecku.

Graf 12 Vývoj zdrojov krytia skutočnej individuálnej spotreby (AIC)

Zdroj: Eurostat.

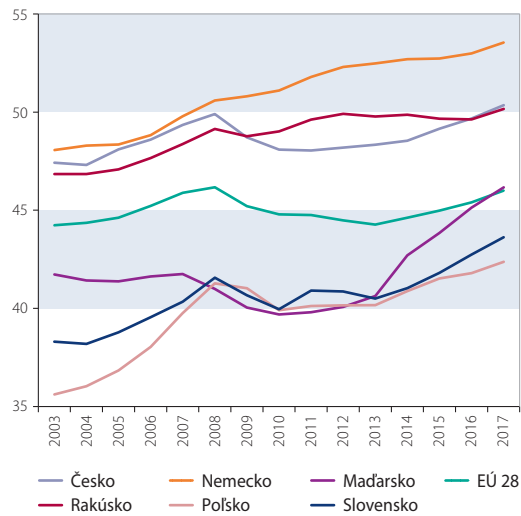
Graf 13 Podiel súčtu kompenzácií zamestnancov a hrubého zmiešaného dôchodku samozamestnávateľov na skutočnej individuálnej spotrebe (EÚ 28 = 100)

Zdroj: Eurostat.

Graf 14 Podiel zamestnaných osôb (zamestnancov a samozamestnávateľov) na počte obyvateľov

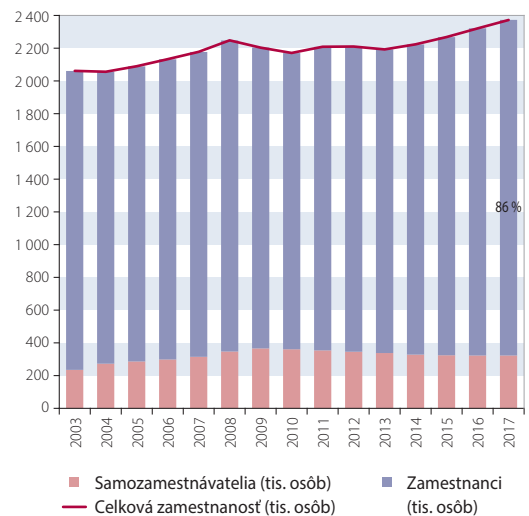

Zdroj: Eurostat.

Slovensko má relatívne vysoký podiel individuálnej spotreby na HDP. Individuálna spotreba je pritom krytá prevažne kompenzáciami (graf 12). V prípade Slovenska sú veľmi významnou zložkou krytia aj hrubé zmiešané dôchodky. Podiel súčtu kompenzácií zamestnancov a hrubého zmiešaného dôchodku samozamestnávateľov na skutočnej individuálnej spotrebe (zdroje krytia skutočnej individuálnej spotreby) je porovnateľný s ostatnými krajinami a v čase (od roku 2003) relatívne stabilný (graf 13).

Podiel zamestnaných osôb (zamestnancov a samozamestnávateľov) na celkovom počte obyvateľov je na Slovensku v porovnaní s Českom (tiež s Rakúskom a Nemeckom) relatívne nízky

Graf 15 Vývoj zložiek celkovej zamestnanosti Slovenska

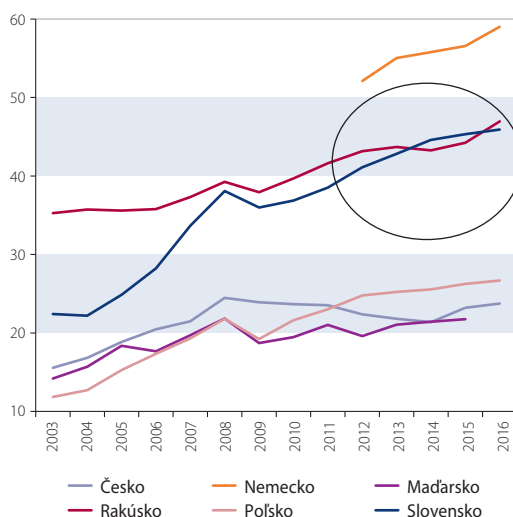

Zdroj: Eurostat.

(graf 14). Z toho vyplýva, že nižší podiel zamestnaných osôb by mal byť krytý zdrojmi (v porovnaní s Českom) podobnú individuálnu spotrebu na obyvateľa. Na Slovensku by teda logicky mali byť vyššie priemerné kompenzácie na zamestnanca alebo vyšší priemerný hrubý zmiešaný dôchodok na samozamestnávateľa. Zdroje krytia skutočnej individuálnej spotreby predstavujú na Slovensku kompenzácie zamestnancov – 60 % (v Česku 71 %) a hrubý zmiešaný dôchodok samozamestnávateľov – 28 % (v Česku 18 %). To je v nepomere k celkovej zamestnanosti, kde 86 % tvoria zamestnanci a len 14 % samozamestnávateľia (graf 15).

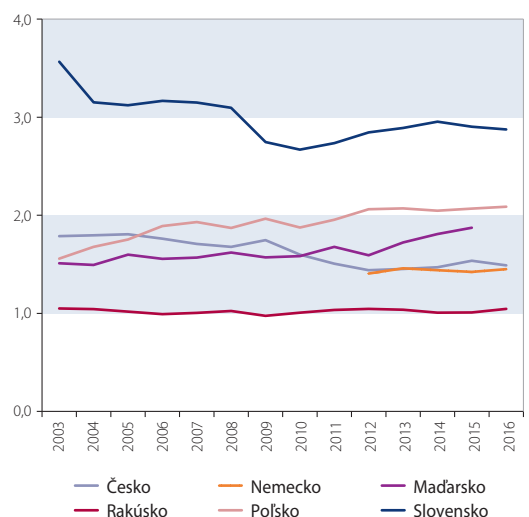
Priemerný nominálny hrubý zmiešaný dôchodok na samozamestnávateľa je teda na Sloven-

Graf 16 Hrubý zmiešaný dôchodok na samozamestnávateľa (v tis. EUR)

Zdroj: Eurostat.

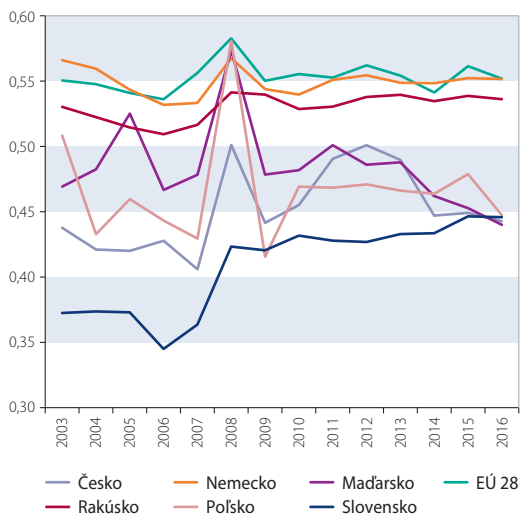
Graf 17 Priemerný hrubý zmiešaný dôchodok na samozamestnávateľa, resp. priemerné kompenzácie na zamestnanca

Zdroj: Eurostat.

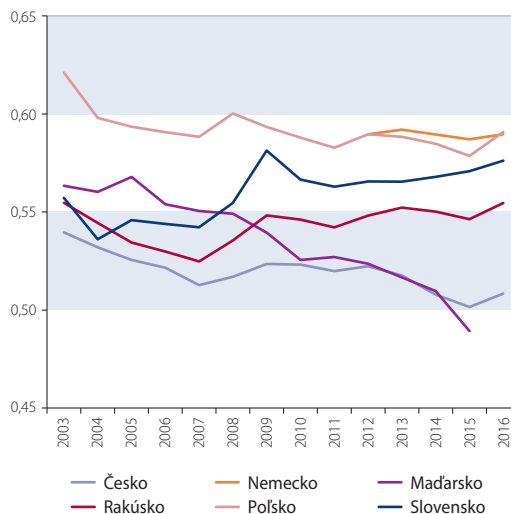
Graf 18 Podiel odmien z práce na HDP

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Nominálne kompenzácie na zamestnanca v pomere k produktivite práce na zamestnaného.

Graf 19 Podiel príjmov z práce a podnikania na HDP

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Nominálne kompenzácie + hrubý zmiešaný dôchodok na zamestnaného v pomere k produktivite práce na zamestnaného.

sku výrazne vyšší ako v ostatných krajinách V4 (graf 16). Medzi priemerným hrubým zmiešaným dôchodkom a priemernou kompenzáciou na zamestnanca však nie je taký markantný rozdiel medzi krajinami, okrem Slovenska (graf 17).

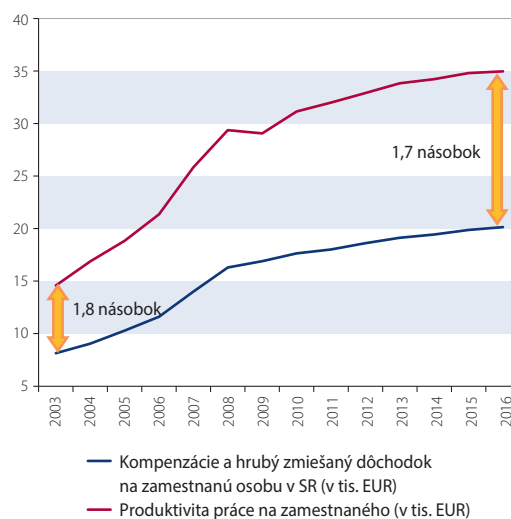
Na Slovensku hrubý zmiešaný dôchodok výrazne prevyšuje priemerné kompenzácie. Hrubý zmiešaný dôchodok na samozamestnávateľa je 2,9-krát vyšší ako priemerné kompenzácie na zamestnanca (graf 17). V ostatných sledovaných krajinách sa tento pomer pohybuje v rozmedzí od 1 po 2. Hrubý zmiešaný dôchodok v parite kúpnej sily na samozamestnávateľa (upravený o cenovú hladinu) na Slovensku je podľa údajov Eurostatu dokonca vyšší ako v Rakúsku a Nemecku, čo by mohlo indikovať, že životná úroveň samozamestnávateľov je vyššia ako v týchto krajinách.¹

Podiel príjmov z práce na tvorbe hrubého domáceho produktu pomaly rastie, jeho úroveň je však nízka. Naopak, ak k príjmom z práce pridáme aj príjmy z podnikania, tak sa úrovňou blížíme k Nemecku. Naznačuje to veľký nepomer medzi príjmami z práce a z podnikania. Zároveň nízky podiel príjmov z práce by mohol naznačovať, že dodatočný tlak na rast miezd, resp. kompenzácií, aj vzhľadom na pomer produktivity práce a objemu kompenzácií, by nemusel predstavovať riziko pre konkurencieschopnosť a hospodársky rast.

ZHRNUTIE

Slovensko je výrazne skonvergované v produktivite práce a porovnateľne skonvergované v cenách a nákladoch práce. Konkurenčnou výhodou sú nízke kompenzácie na zamestnanca voči HDP a produktivite práce. Vyššia skutočná individuálna spotreba je generovaná aj vďaka iným zdrojom, ako sú kompenzácie (hrubý zmiešaný dôchodok, sociálne transfery, verejné financovanie zdravot-

Graf 20 Pomer produktivity práce na zamestnaného voči súčtu kompenzácií na zamestnanca a hrubého zmiešaného dôchodku

Zdroj: Eurostat.

níctva a školstva). V SR je naďalej priestor na rast kompenzácií (v súlade s produktivitou práce) a na rast cien.

Na záver môžeme odpovedať pozitívne na otázku, či sa slovenské domácnosti majú lepšie. Rastú ceny, ale zároveň rastu aj príjmy. Úroveň príjmov a teda aj cien sa približuje vyspelým krajinám EÚ a približuje sa rýchlejšie ako v niektorých susedných krajinách. Konvergencia bude naďalej pokračovať, možno nie takým rýchlym tempom ako v minulosti, ale budeme zaznamenávať rast príjmov, čo sa, samozrejme, prejaví aj na raste cien a ich približovaní k úrovni vyspelejších krajín.

¹ Hrubý zmiešaný dôchodok okrem príjmov z podnikania obsahuje aj iné zložky.